«ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ»

Επιμέλεια: Αρκουμάνη Σοφία
Εκπαιδευτικός, MSc Σχολική Ψυχολογία
Στέλεχος Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2006

«Τα αγόρια δεν κλαίνε»

«Τα κορίτσια είναι ευαίσθητα και κλαίνε εύκολα»

«Τα κορίτσια είναι επιμελή ως μαθήτριες, αλλά είναι αγχώδη»

«Τα αγόρια είναι έξυπνα ως μαθητές, αλλά δε διαβάζουν»

Έχετε αναρωτηθεί ποτέ:

- Πώς αντιλαμβάνονται η κοινωνία και οι άνθρωποι τι είναι «ανδρικό» και τι «γυναικείο», τι είναι πρέπον και κατάλληλο για τα αγόρια και τα κορίτσια;

- Γιατί τα **αγόρια** πρέπει να είναι σκληρά και επιθετικά και τα κορίτσια υπάκουα και ευαίσθητα;

- Γιατί τα αγόρια πρέπει να παίζουν με όπλα και τα κορίτσια με κούκλες;

1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΦΥΛΑ

- **Ταυτότητα φύλου**: η αντίληψη που έχει το άτομο ως μέλος του ανδρικού ή γυναικείου φύλου·η ταυτότητα φύλου βασίζεται τόσο στα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου, όσο και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποδίδονται σε άνδρες και γυναίκες από το εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον (Δεληγιάννη, 2002-2003).

- **Φύλο και γένος**: με βάση την αντίληψη ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται στα πλαίσια του κοινωνικού περίγυρου, καθιερώθηκαν στη βιβλιογραφία οι έννοιες του «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου· στην αγγλοσαξωνική βιβλιογραφία, μάλιστα, η εννοιολογική αυτή διαφοροποίηση εκφράζεται και στη γλώσσα με τη χρήση των όρων «sex» και «gender» (Δεληγιάννη, 2002-2003).

- **<u>Στερεότυπα φύλου</u>**: είναι κοινωνικές αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες ορισμένα προτερήματα, μειονεκτήματα, μορφές συμπεριφοράς αποδίδονται στα άτομα ανάλογα με το αν αυτά τα τελευταία είναι άνδρες ή γυναίκες, αγνοώντας ή παραβλέποντας τις ατομικές τους διαφορές και ιδιαιτερότητες (Δεληγιάννη, 2003·Μαραγκουδάκη, 2000).

- Είναι γνωστό ότι όλες οι κοινωνίες ορίζουν συγκεκριμένα-και διαφορετικά-ενδιαφέροντα, χαρακτηριστικά προσωπικότητας, εργασίες και ασχολίες ως κατάλληλα για το καθένα από τα δύο φύλα.

  - Βέβαια, διαφορετικές κουλτούρες έχουν διαφορετική θεώρηση σχετικά με το ποιες συμπεριφορές αρμόζουν στο ανδρικό και ποιες στο γυναικείο φύλο (Mead, 1935).

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ

♀ ♂

- Άνδρες:
  - δυνατοί
  - επιθετικοί
  - ανεξάρτητοι
  - γενναίοι
  - σεξουαλικά δραστήριοι (μιλούν για τις διαφυλικές σχέσεις και το σεξ πιο ελεύθερα)
  - λογικοί
  - έξυπνοι
  - όχι συναισθηματικοί
  - ανταγωνιστικοί
  - ηγεμονικοί
  - καλοί στα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες γενικά
  - πιστεύουν ότι οι άνδρες είναι ανώτεροι από τις γυναίκες

- Γυναίκες:
  - αδύναμες
  - φλύαρες
  - ευγενικές
  - μη επιθετικές
  - παθητικές
  - συναισθηματικές
  - εξαρτημένες
  - με καλούς τρόπους
  - ανάγκη για ασφάλεια
  - αγάπη για την τέχνη και τη λογοτεχνία
  - εκφράζουν εύκολα τρυφερά συναισθήματα

ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΜΕΤΡΙΚΑ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΦΥΛΑ, ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΙ **ΑΝΙΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ**:

- Τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας που εμπεριέχονται στο αντρικό στερεότυπο αξιολογούνται θετικά συχνότερα από εκείνα του γυναικείου στερεότυπου (Μαραγκουδάκη, 2000).

- Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας που αξιολογούνται θετικά στους άντρες συνιστούν ένα σύνολο, που συνεπάγεται **ικανότητα**, **ορθολογισμό** και **επιβολή**, ενώ το αντίστοιχο σύνολο χαρακτηριστικών στις γυναίκες φανερώνει **αγάπη**, **στοργικότητα** και **εκφραστικότητα**.

- Τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες έχουν ενσωματώσει στην αυτοαντίληψή τους και τα θετικά και τα αρνητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας που εμπεριέχονται στο στερεότυπο του φύλου τους.

- Τα στερεότυπα των φύλων, παρά τις αλλαγές και τις εξελίξεις που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών, εξακολουθούν να επικρατούν και να τέμνουν κάθετα ηλικία, θρήσκευμα, φύλο, οικογενειακή κατάσταση και μορφωτικό επίπεδο (Μαραγκουδάκη, 2000).

2.ΦΟΡΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΥ ΕΝΙΣΧΥΟΥΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΟΥΝ ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

- **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**
- **ΣΧΟΛΕΙΟ**
- **ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ** (ομάδες συνομηλίκων, Μ.Μ.Ε., αγορά εργασίας κλπ)

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

- Η διαδικασία κοινωνικοποίησης στο ρόλο του φύλου συντελείται σε μεγάλο βαθμό μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας, η οποία έχει μελετηθεί ως παράγοντας που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό (Δεληγιάννη, Μαζηρίδου & Κιοσέογλου, 2002):
  - τη σχολική επίδοση του ατόμου
  - τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις του
  - τις απόψεις και τα πρότυπα του/της εφήβου/έφηβης για την οικογένεια και την κατανομή των ρόλων μέσα σ' αυτή

- Οι γονείς ενισχύουν τη συμπεριφορά του παιδιού που θεωρείται κατάλληλη για το φύλο του, όπως αυτή προσδιορίζεται από την κοινωνία, ενώ αποθαρρύνουν ή αγνοούν εκδηλώσεις συμπεριφοράς από τα παιδιά που δε θεωρούνται κατάλληλες για το φύλο τους.

- Το παιδί, επίσης, υιοθετώντας σαν πρότυπο συμπεριφοράς τον πατέρα, τη μητέρα ή άλλους σημαντικούς άλλους, άνδρες ή γυναίκες, ανάλογα με το φύλο του, ταυτίζεται μαζί τους και μιμείται τη συμπεριφορά τους.

- Βέβαια, έχει αποδειχθεί ότι η διαμόρφωση της ταυτότητας φύλου στο πλαίσιο της οικογένειας διαφοροποιείται ανάλογα με την κοινωνική προέλευση αλλά και το φύλο των παιδιών μέσα στην ίδια οικογένεια.

Η οικογένεια επιδρά στη διαμόρφωση της ταυτότητας φύλου:

- Άμεσα
  - παραινέσεις
  - απαγορεύσεις
  - οδηγίες/κανόνες συμπεριφοράς
  - εκμάθηση διαφορετικών δεξιοτήτων και τεχνικών ανάλογα με το φύλο (π.χ. πλέξιμο για τα κορίτσια, ηλεκτρονικό παιχνίδι για τα αγόρια)
  - απονομή ποινών ή αμοιβών
  - προσδοκίες γύρω από την ενήλικη ζωή των παιδιών/διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο
- Έμμεσα
  - σύστημα αξιών γονέων/ιδεολογία
  - σχέσεις γονέων και κατανομή ρόλων μέσα στην οικογένεια
  - λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της οικογένειας
  - ενασχόληση με τα κοινά

3.1. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ

- Οι αντιλήψεις για τη στερεοτυπική συμπεριφορά των φύλων υπάρχουν στα ενήλικα άτομα, πριν ακόμα τα παιδιά εκδηλώσουν διαφορές στη συμπεριφορά τους ως άτομα του ενός ή του άλλου φύλου.

- Πριν ακόμη γεννηθεί το παιδί, έχει διαμορφωθεί ήδη ένα διαφορετικό περιβάλλον γι' αυτό ανάλογα με το φύλο του·οι αντιλήψεις για τα δύο φύλα που έχουν οι γονείς και οι προτιμήσεις τους ως προς το φύλο του παιδιού που θα αποκτήσουν διαμορφώνουν το αρχικό **ψυχολογικό κλίμα**, μέσα στο οποίο θα έρθει στον κόσμο ένα παιδί (Κακαβούλης, 1995).

- **ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**: οι γονείς έχουν διαφορετικές αντιλήψεις και προσδοκίες για τα παιδιά τους ανάλογα με το φύλο τους και ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους σχεδόν πάντα με βάση τα στερεότυπα των φύλων από τη βρεφική ακόμη ηλικία. Έχει διαπιστωθεί ότι οι γονείς προσφέρουν διαφορετικές εμπειρίες κοινωνικοποίησης στα παιδιά τους ανάλογα με το φύλο τους:
  - **αλληλεπιδρώντας καθημερινά** μαζί τους·συγκεκριμένα, αλληλεπιδρούν περισσότερο με τα κορίτσια, ενώ αφήνουν περισσότερη ώρα μόνα τους τα αγόρια, γεγονός που ενδεχομένως έχει επιπτώσεις στην ανάπτυξη της αίσθησης του προσωπικού ελέγχου και της ανεξαρτησίας.
  - **ενισχύοντας την ενασχόληση με παιχνίδια** κατάλληλα για το φύλο, ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφορετικών ενδιαφερόντων, στάσεων και δεξιοτήτων στα δύο φύλα (Phillips & Imhoff, 1997·Κακαβούλης, 1995·Ruble, 1988·Frisch, 1977).

- Ο Nicholson (1984) γράφει:
  - Περπατήστε στο δρόμο κρατώντας ένα μωρό. Σταματήστε τους 20 πρώτους ανθρώπους που θα συναντήσετε, ζητήστε τους να κρατήσουν το «Μάρκο» και να σας περιγράψουν τη συμπεριφορά του. Επαναλάβετε τη διαδικασία…ρωτώντας τους για τη «Μαίρη». Το μωρό θα είναι ίδιο και στις δύο περιπτώσεις. Όποιο κι αν είναι το πραγματικό φύλο του μωρού, το Μάρκο θα τον περιγράψουν ως ζωηρό, πονηρούλη, δυνατό, ενώ τη Μαίρη αξιαγάπητη, χαριτωμένη, υπέροχη, γλυκιά.

- Σε ένα πείραμα στο Πανεπιστήμιο του Sussex ζητήθηκε από 22 μητέρες να παίξουν με ένα μωρό που δεν είχαν ξαναδεί, ενώ η κάμερα κινηματογραφούσε τη σκηνή. Το ίδιο παιδί παρουσιάστηκε στις μητέρες άλλοτε ως αγόρι και άλλοτε ως κορίτσι. Όπως ήταν αναμενόμενο, τα παιχνίδια που διάλεξαν οι μητέρες για το μωρό ήταν πολύ διαφορετικά ανάλογα με το φύλο που πίστευαν ότι είχε το παιδί: κούκλα για το κορίτσι

  σφυρί για το αγόρι

- Επίσης, είναι ενδιαφέρον ότι ερμήνευσαν διαφορετικά την ίδια συμπεριφορά, πάλι ανάλογα με το υποτιθέμενο φύλο:

Η ανησυχία του «αγοριού» ερμηνεύτηκε ως επιθυμία για παιχνίδι και έπαιξαν μαζί τους

Η ανησυχία του «κοριτσιού» ερμηνεύτηκε ως ένδειξη δυσαρέσκειας και προσπάθησαν να την ηρεμήσουν

- **ΝΗΠΙΑΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**: από το 2ο έτος τα παιδιά αρχίζουν να εκδηλώνουν για πρώτη φορά σαφείς διαφορές στη συμπεριφορά και τις δραστηριότητες τους ανάλογα με το φύλο τους. Τα παιδιά στην ηλικία αυτή χρησιμοποιούν διαφορετικές λέξεις για τα πρόσωπα του ενός ή του άλλου φύλου, και αρχίζουν να ξεχωρίζουν αντικείμενα, δραστηριότητες και συμπεριφορά που αντιστοιχούν στα άτομα του ανδρικού ή του γυναικείου φύλου (Κακαβούλης, 1995).

  - Κατά τη νηπιακή ηλικία παρουσιάζεται για πρώτη φορά και ο λεγόμενος **διαχωρισμός των φύλων**, το φαινόμενο δηλαδή κατά το οποίο τα παιδιά παίζουν σε ομάδες συνομηλίκων σχεδόν αποκλειστικά του ίδιου με αυτά φύλου.

- **<u>ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ</u>**: η συμπεριφορά των γονέων προς τα αγόρια και τα κορίτσια τους διαφοροποιείται ακόμη πιο πολύ κατά την προσχολική και σχολική περίοδο, καθώς υπεισέρχονται θέματα επίδοσης, ανεξαρτησίας και διερεύνησης του περιβάλλοντος.
  - Σε ό,τι αφορά σε θέματα επίδοσης, έχει βρεθεί ότι οι γονείς απαιτούν υψηλότερες επιδόσεις στο γνωστικό τομέα και εκτέλεση έργων χωρίς βοήθεια από τα αγόρια, παρά από τα κορίτσια (Κακαβούλης 1997·Κακαβούλης, 1995).
  - Οι γονείς είναι πιο απαγορευτικοί με τα κορίτσια από ό,τι με τα αγόρια, στα οποία δίνουν περισσότερες ελευθερίες, γεγονός που επηρεάζει την ανάπτυξη της αίσθησης αυτεπάρκειας. Για παράδειγμα, από το μέσο της παιδικής ηλικίας στα αγόρια επιτρέπεται να απομακρύνονται από το σπίτι χωρίς την επίβλεψη μεγάλου, κάτι που συνήθως απαγορεύεται στα κορίτσια (Κακαβούλης, 1995).

- **ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**: η κοινωνικοποίηση στο ρόλο του φύλου συνεχίζεται κατά την περίοδο της εφηβείας, που θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη για την ανάπτυξη των ενδιαφερόντων και των κινήτρων του ατόμου (Eccles & Midgley, 1990).
  - Οι γονείς συχνά πιέζουν τα παιδιά τους να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις του ρόλου του φύλου τους, γεγονός που το αντιλαμβάνονται ως κοινωνική αναγκαιότητα.
  - Περιορισμένος αριθμός ερευνών ασχολήθηκε με τις εργασιακές εμπειρίες που αποκτά ο έφηβος/η έφηβη και οι οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στην επαγγελματική του ανάπτυξη, επηρεάζουν τη διαμόρφωση των εργασιακών του αξιών, καθώς και την ανάπτυξη της επαγγελματικής του ταυτότητας.

- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών:
  - υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στα ποσοστά συμμετοχής τους στην «εφηβική αγορά εργασίας», στο είδος των εργασιών που τους προσφέρονται, στην ηλικία εισόδου στην εργασία, στις ώρες που απασχολούνται, στις αμοιβές και την αντιμετώπιση από τους εργοδότες (Mortimer, Finch, Owens & Shanahan, 1990, όπως αναφέρεται στη Μαζηρίδου, 2001).

- **ΓΕΝΙΚΑ** η έρευνα σχετικά με τη διαφορετική συμπεριφορά των γονέων προς τα δύο φύλα δείχνει ότι:
  - η ανδρική ταυτότητα είναι πιο αυστηρά οροθετημένη από τη γυναικεία
  - οι γονείς, και κυρίως οι πατέρες, ενδιαφέρονται πιο πολύ για τα αγόρια τους παρά τα κορίτσια τους, να αποκτούν τη συμπεριφορά που ταιριάζει στο φύλο τους.

Συμπερασματικά:

- Οι προσδοκίες των γονιών για τα παιδιά τους δομούνται στη βάση της ύπαρξης δύο ταυτοτήτων, μιας γυναικείας και μιας ανδρικής, με διαφορετικά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά. Τα στερεότυπα είναι επικίνδυνα περιορίζουν τις προσδοκίες και τις επιλογές μας αναπαράγοντας μια κοινωνία βασισμένη στην ανισότητα. Άλλωστε οι ενήλικες χρειάζονται τα θετικά χαρακτηριστικά και από το ανδρικό και από το γυναικείο στερεότυπο, για να λειτουργήσουν καλά στην κοινωνία.

- Η ψήφιση νόμων περί ισότητας δεν είναι από μόνη τής ικανή για να αλλάξει προκαταλήψεις που έχουν διαμορφωθεί και έχουν εδραιωθεί δια μέσου των αιώνων. Χρειάζεται αλλαγή νοοτροπίας και αντιλήψεων με την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση τόσο των γονέων όσο και των εκπαιδευτικών.

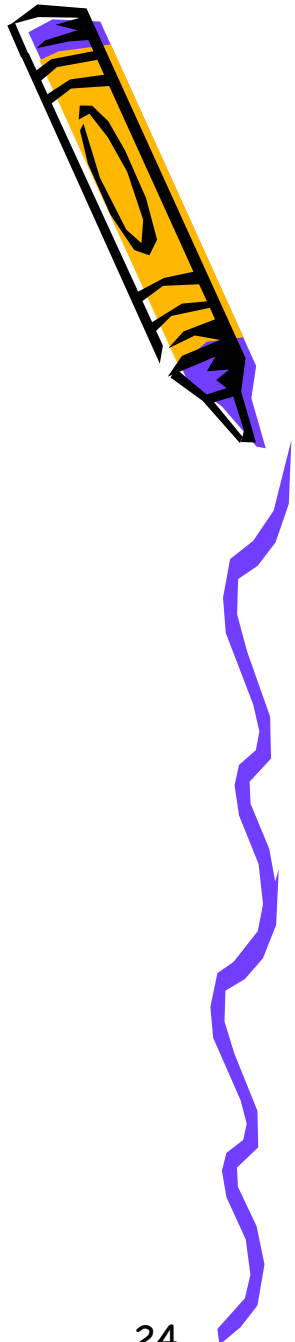

Σας ευχαριστώ!